

De mystieke natuurbeleving van C.O. Jellema (1936)

Het hoogste woord

Deze tweewekelijkse serie geeft een overzicht van de belangrijkste schrijvers en dichters van deze eeuw uit Groningen en Drenthe. Dit is het vijftiende deel, gewijd aan C.O. Jellema.

■ Als wetenschappelijk medewerker Duitse letterkunde was de dichter C.O. Jellema (geboren in Groningen in 1936) lange tijd verbonden aan de universiteit van zijn geboortestad. Op 51-jarige leeftijd trok hij zich terug op het Groninger platteland. Sindsdien besteedt hij zijn meeste tijd aan het schrijven van poëzie.

Door **Jacob Moerman**

C.O. Jellema heeft in de loop der jaren een important oeuvre opgebouwd. Zijn bundel met verzamelde gedichten verscheen in 1992 onder de titel *Gedichten, oden, sonnetten*, waarvoor hij drie jaar later de Hendrik de Vries-prijs kreeg. Daarnaast werd zijn bundel *De toren van Snelson* uit 1983 bekroond met de Herman Gorter-prijs en ontving hij in 1997 de A. Roland Holst-penning. Zijn nieuwe bundel *Droomtijd* verschijnt in september. De titel geeft het al aan: de raakvlakken tussen dromen en gedichten spelen in de bundel een grote rol.

Naast het schrijven van gedichten heeft Jellema zich toegelegd op het vertalen van poëzie. Vooral de Duitse dichter Rainer Maria Rilke kan rekenen op zijn bewondering. Van hem vertaalde hij onder meer de *Sonnetten aan Orpheus*, in 1983, samen met W. Blok. Toen hij elf jaar was schreef hij zijn eerste gedicht. Jellema had als jongen tuberculose en moest anderhalf jaar het bed houden. Om de verveling te verdrijven, schreef hij op de

achterkant van kalenderblaadjes zijn eerste versjes. Die eerste gedichten bestaan niet meer, maar wel de herinneringen. Zo heeft Jellema twee gedichten geschreven over de pastorie in Beilen, die langs de spoorlijn stond. In een gedicht beschrijft hij hoe hij als kleine jongen naar een van de treinen keek en 'soms bleke handen' uit veewagons zag steken. Een oorlogsherinnering die, natuurlijk, diepe indruk maakte.

Hij stamt uit een geslacht van Friese en Groninger boeren en predikanten. In een nummer van het tijdschrift *Optima* uit 1989 vertelde Jellema dat hij al als zevenjarige zijn eerste mystieke ervaring opdeed. In Beilen, waar zijn vader dominee was. Op een herfstmorgen liep hij langs de Beilerstroom, vlak nadat de zon was opgekomen. Op dat moment ervoer hij dat 'de dingen' onstoffelijk waren, 'voor het eerst en later nooit meer'. Het was alsof alles, de beek, de bomen, het weiland met de koe en het paard en de nevel doorwaadbaar waren geworden, 'zoals men de weerspiegeling in een wateroppervlak doorwaden kan: men gaat door de bomen heen en door gebladerte, door wolken en de boog van een stenen brug. En ik had het gevoel dat ik het bewustzijn van dat alles was, dat ik het alleen hoefde te vertolken om het te zijn'.

Tuin

In de poëzie van Jellema speelt de mystieke natuurbeleving een vooraanstaande rol. En wie ooit de omgeving rondom de woning van C.O. Jellema in Leens heeft bekeken, weet al meteen dat de dichter een groot natuurliefhebber is. De enorme tuin, die overigens soms voor publiek toegankelijk is, getuigt van een weldadige schoonheid die alleen door een intensieve verzorging kan worden bereikt.

In zowel het leven als het werk van C.O. Jellema heeft de natuur altijd een vooraanstaande plaats ingenomen. Wie zijn gedichten leest, wordt automatisch overweldigd door al het fraais dat de natuur te bieden heeft. Maar tegelijkertijd getuigt de natuur van het verval, dat alomtegenwoordig is in de poëzie van Jellema. Het verval kwam tevens ter sprake toen hij de A. Roland Holst-penning ontving, getuige het juryrapport: 'Hij weet dat dit zelfs bedreigend kan zijn voor

▲ C.O. Jellema. „Ik hou niet van dat gesjoemel.”

Foto: Archief

het stoere Groningse platteland waar hij woont, en waarvan zijn vers graag de camouflagekleuren aanneemt.'

Jellema nam in 1986 afscheid van de Groninger universiteit, waar hij Duitse letterkunde doceerde. Toen zijn vakgebied vanwege hervormingen in het verdomhoekje belandde, besloot hij een punt achter zijn universitaire loopbaan te zetten. Al snel daarna liet hij de stad achter zich, om vervolgens te kunnen genieten van de stilte van het Groninger platteland. Die stilte valt overigens wel mee, zo heeft Jellema ondervonden. Aan het begin van de jaren negentig zette hij zich in voor het behoud van het Groninger landschap en stond hij zelfs een keer tijdens de provinciale verkiezingen op de lijst van de Groenen. Lang duurde zijn bemoeienis met de politiek niet: 'Ik

hou niet van dat gesjoemel', zei hij een paar jaar geleden in een interview voor deze krant. Niettemin is in de poëzie van Jellema het landschap altijd aanwezig geweest als een onderdeel waaraan de dichter onlosmakelijk verbonden is. Het is een van de belangrijkste thema's in zijn werk, alhoewel het landschap hem niet inspireert tot het schrijven van poëzie. Het schrijven van een gedicht is voor hem meer vergelijkbaar met het maken van een ontdekkingsreis. En soms komt tussen de regels naar voren wat het maken van poëzie nu precies voor hem betekent. En dan wordt het ook duidelijk dat het gedicht al snel een eigen leven is gaan leiden, waar als het ware naderhand de dichter niet veel meer mee te maken heeft gehad. Het is dan ook niet voor niets dat uit veel gedichten een godsbeleving spreekt, die op sommige momenten resulteert in een afkeer van het rationele. Het denken staat de eeuwording met 'het al' in de weg. En ook het opgaan in 'het nu', zoals bijvoorbeeld blijkt uit het gedicht *Als kind*, opgenomen in Jellema's bundel *Spolia*. Het gedicht verwijst naar de verhuizing van zijn ouders uit Beilen, toen hij tien jaar was en het kinderlijke paradijs de rug toe moest keren. Zonder het zelf te beseffen.

Als kind

*Je draait je om en ziet het kind vertrekken,
het huis al leeg, 't legt bloemen op de trap,
springt van de stoep zodat de laatste stap
niet hoeft gezet, dan sluit het de tuinhekken,*

*houdt op te zijn daar, want niet op te wekken
- talitha koem - uit kinderjaren graf
zijn hond en tamme kraai, een pluche giraf:
't beschrevene zal nooit die dingen dekken*

*die uit zichzelf, je weet niet waarvandaan,
jou woordloos wisten, en jij nam het aan
zo vanzelfsprekend dat je vaak verbaasd,*

*vroeg iemand naar een naam, in malle haast
wat namen noemde die je maar verzon -
het kijkt niet om; je riep het als dat kon.*

Over twee weken: Rutger Kopland

92 14.0.99